

Уманець Ольга Віталіївна,

Національний університет «Юридична академія України імені Ярослава
Мудрого»

АКСІОЛОГІЧНІ ПОШУКИ ОСОБИСТОСТІ У КОНТЕКСТІ ФАУСТХАНСЬКОЇ ТЕМАТИКИ

Перманентний процес становлення особистості є невід'ємним від осмислення людиною одвічної дихотомії добра і зла, від осягнення та значущості ціннісних орієнтирів людини і соціуму. Одне з художніх утілень цього складного та неоднозначного процесу в і та діахронії художньої культури - фаустіана - провідна концептуальна лінія європейського мистецтва від Ранняго Середньовіччя до сьогодення. У множинності втілень і плюралістичності інтерпретацій цей «наскрізний» сюжет відбиває неоднозначність аксіологічних пошуків особистості, визначення нею ціннісних орієнтацій та вибудування їх ієрархії.

Атрибутивним для фаустіанської тематики є репрезентація унікального шляху формування особистістю світу цінностей, торування специфічного модусу філософсько-етичного осмислення сенсу власного буття. У царині філософсько-етичних пошуків герой фаустіани постає як такий, що свідомо та цілеспрямовано орієнтований на пасивне сприйняття та осягнення цінностей, що є визначальними для духовного життя епохи, а на переосмислення їх значущості. Однак не менш показовим для фаустіани, як художнього утілення іманентних філософсько-етичних пошуків людства, є передусім намагання передбачити цінності майбутнього.

Повна аксіологічна парадоксальність фаустіани - в етичній мобільності аксіологічних шукань героя. Неможливість досягти бажаного за умов своєї епохи, вийти за ціннісні обрії свого часу та простору детермінує й порушення моральних меж буття, що репрезентує мотив укладання угоди з дияволом. Варіабельність сенсу цієї угоди у контексті різних історико-культурних епох -

наочна демонстрація варіабельності та перманентної рухливості ціннісних орієнтацій, що складають аксіологічний фундамент людства.

У «праджерелах» фаустіани часів Ранняго Середньовіччя візантійському житті Марії Антіохійської, житті й мучеництві святих Кіпріана та Юстини - угода з негативними силами укладається в ім'я почуттєвого кохання, що не відповідає духовним орієнтирам епохи, однак підноситься наступною добою Відродження. В ім'я цієї цінності майбутнього, що утверджує повноту буття особистості, герої житійної літератури проходять важкий шлях свідомої відмови від цінностей своєї доби, опиняючись на ціннісному маргінесі. У легенді про Теофіла конфліктне поле зіткнення цінностей складають, з одного боку честолюбство та гордия, адекватні визнанню людини як унікальної особистості майбутнього Відродження, та з іншого, християнська покора й аскетизм, відповідні аксіологічному фундаменту Середньовіччя. У конфліктному зіткненні цінностей минулого та майбутнього концептуального значення для Середньовіччя набував мотив прощення та покаяння - як репрезентація можливою повернення грішника в ціннісне лоно своєї епохи.

Гносеологічно-аксіологічна «варіація» фаустіани та зміна ціннісних орієнтирів відбиваються у «праджерелах» фаустіанської тематики XV - XVI ст. Укладання угоди з негативними силами у легендах того часу має фундаментом жагу знання. Це наочно демонструють міраклі «Марікен із Німвегена» і драма «Пані Ютта». Специфічним для цих варіантів фаустіани є не тільки концентрування фаустіанського начала в жіночих образах, а й наявність і значущість мотивів прагнення влади та чуттєвого кохання. В цілому вони складають той ціннісний «сплав», що актуалізується в культурному просторі Нового часу.

Активний процес винятково особистісного пошуку аксіологічних опор у добу романтизму репрезентує масштабна фаустіана у творчості Ф. Ліста, зокрема «Фауст-симфонія». Зіткнення інтровертно спрямованих духовних шукань Фауста та сфери чистої духовності, співвіднесеної із образом Гретхен як уособлення одвічно значимих сакральних цінностей, має результатом

глобальне розчарування значущості усталеного у контексті Нового часу ціннісного горизонту.

Становлення особистості завершується її гротесковим, гротесковим перетворенням в протилежність самій собі - перевертанням Фауста в Мефістофеля. Це віддзеркалює втрату актуальності релігійних настанов і водночас неможливість подальшого передбачення духовних опор особистості, адекватну всеохоплюючому духу заперечення культурного значущості культурного досвіду людства на світанку Новітнього часу.